

Straffbar deltagelse
Kvinnens rolle i en terrororganisasjon

Kandidatnummer:

53

Antall ord:

12 695

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

11.12.23

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. Innledning	3
1.1. Tema og problemstilling.....	3
1.2. Grunnleggende prinsipper.....	4
1.3. Avgrensing og begrepsavklaring.....	5
1.4. Aktuell lovgivning.....	5
1.5. Aktualitet.....	6
1.6. Borgerkrigen i Syria.....	8
1.7. Metode og rettskildebruk.....	9
2. Bakgrunn	11
2.1. Norsk jurisdiksjon.....	11
2.2. Lovgivning.....	12
2.3. Forhold til strl. §129.....	13
2.4. Grunnleggende rettsstatsprinsipper.....	13
2.5. Proporsjonalitet.....	15
2.6. Kvinnenes rolle, og omsorg for barn.....	16
3. Strl. §136a	17
3.1. Kriminalisering.....	17
3.2. Pre-aktiv strafferett.....	18
3.3. Vilkår.....	19
3.4. Organisasjonens krav.....	21
3.5. Deltaker-begrepet.....	22
3.6. Norsk retts forhold til menneskerettighetene.....	23
4. Rettspraksis	25
4.1. Dommen HR-2022-2418-A.....	25
4.2. Medvirkning.....	28
5. Internasjonal rett	29
5.1. Et lite land i en stor verden.....	29
5.2. Internasjonalt samarbeid.....	30
5.3. Rettspraksis i andre land.....	32
6. Strafferammen	32
6.1. Rettslige konsekvenser.....	32
6.2. Hensikt og forsett.....	35
6.3. Rettspolitiske vurderinger.....	36

6.4. Behovet for ny straffebestemmelse.....	37
7. Veien videre.....	38
8. Avsluttende bemerkninger.....	39
9. Litteraturliste.....	40
1. Lover og forskrifter.....	40
2. Forarbeider.....	40
3. Internasjonale kilder.....	42
4. Rettspraksis.....	43
5. Bøker.....	43
6. Artikler.....	44
7. Rapporter og annet.....	45

1. Innledning

1. Tema og problemstilling

Temaet for denne masteroppgaven er hvordan Norge som rettsstat skal håndtere kvinner som reiser til Syria for å gifte seg, og/eller bistå i hjemmet hos menn som har knyttet seg til en terrororganisasjon. Den overordnede problemstillingen jeg vil forsøke å finne svar på er i hvilken grad norske kvinner som reiser til Syria for å bistå sine ektemenn, som opererer som fremmedkrigere, er strafferettslig ansvarlig for å ha deltatt i en terrororganisasjon i kraft av å ha tatt hånd om hus og hjem.

I denne type saker er det strl. §136 a som er den aktuelle bestemmelsen. Etter ordlyden heter det

«Med fengsel inntil 6 år straffes den som danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon, når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler.

«Medvirkning straffes ikke».

§136a skaper interessante utfordringer innenfor strafferetten, og blir mer og mer aktuell ettersom fremveksten av terror har vokst etter vedtakelsen. Bestemmelsen er noe atypisk, da den er ment å ramme der det ikke nødvendigvis er begått en konkret handling. Den kan komme i konflikt med grunnleggende menneskerettigheter, men kan også fungere som en forebyggende faktor.

FNs medlemsland har ikke kommet til enighet om en klar definisjon av ordet terrorisme, men mener at terror innebærer en ulovlig kampmetode som ikke kun er en ideologi. Ofte ønsker terrorister å skape frykt gjennom vold, og målet er ofte andre enn de direkte ofrene. Tross uenighet om en klar definisjon av ordet, er det fire momenter som blir trukket frem; den er rettet mot ikke-stridene, den innebærer bruk av vold, den har en kommunikativ dimensjon og den begås av ikke-statlige aktører.

Terrorisme og terrorrelaterte forbrytelser rammer på tvers av landegrensene i hele verden. Særlig de senere årene har fremveksten av denne type alvorlig kriminalitet vært stor. I Norge har lovgivning knyttet til terror blitt nokså omfattende, og er kriminalisert gjennom Lov 20. mai 2005 nr.28 om straff kapittel 18.

1.2. Grunnleggende prinsipper

Frykten for terrorisme kan ikke avbøtes med strafferettslige reaksjoner som bryter med grunnleggende demokratiske prinsipper, som legalitetsprinsippet, uskyldspresumsjonen og proporsjonalitetsprinsippet.

Norsk strafferett hviler på noen grunnleggende prinsipper. For det første kan ingen dømmes uten lov, legalitetsprinsippet. Det innebærer at ingen skal dømmes uten lov eller fengsles uten rettskraftig dom. Ingen lov skal gi tilbakevirkende kraft. Dette er vernet gjennom Grunnloven §§96 og 97. Gjennom Straffeloven §14 er det også lovfestet. Legalitetsprinsippet har vern gjennom Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 7. Dette prinsippet legger begrensninger for en utvidende tolkning av lovtekstens ordlyd.

Forholdsmessighetsvurderingen eller proporsjonalitetsprinsippet dreier seg om at straffen skal stå i forhold til gjerningspersonens skyld og hvor alvorlig forbrytelsen er.

Forutberegnelighet overfor borgerne skal ivaretas gjennom at lovgiver må gi lover som er presise. Klarhetskravet skal sikre at en borger skal kunne forutse hvilke konsekvenser en handling får. Uklare straffebud skal tolkes strengt.

Forbrytelser knyttet til terror regnes som noen av de mest alvorlige forbrytelsene, og kan ha en strafferamme på inntil 30 år, jf. Str. §132. PST har pekt på ekstrem islamisme som den største trusselen mot norske interesser. I den samme trusselvurderingen anslår PST at de fleste fremmedkrigerne som har reist fra Norge har sluttet seg til ISIL, og den islamske stat. Det er også en frykt for at disse menneskene kan gjennomføre terrorangrep i Norge, eller drive utbredt propaganda og verve nye medlemmer. Det er derfor viktig å stille disse menneskene for retten ved retur til Norge.

Det avgjørende i disse sakene er hva som ligger i betydningen av å «delta» i en terrororganisasjon. Ordet i seg selv gir ingen avgrenset definisjon. En bred forståelse kan gi en effektiv forebyggende effekt, både ved å forhindre konkrete handlinger, men også gi en allmennpreventiv effekt. På en annen side står retten til privatliv sterkt i norsk rett. Norge er bundet opp mot folkeretten. Dette er bestemmelser som verner mot inngrep i retten til privat- og familieliv. Det står i strid mot å straffes for å utføre husarbeid og barnepass. Dersom alminnelig husarbeid og omsorg for egne barn er kriminelt, vil det være vanskelig å finne reelle handlingsalternativer. En slik kriminalisering kan by på menneskerettslige problemer.

Bidrar man til opprettholdelse av en terrororganisasjon ved å ta seg av hverdagslige gjøremål i hjemmet?

1.3. Avgrensing og begrepsavklaring

I 2015 trådte en ny straffelov i kraft. Den erstattet lov 22 nr.10 Almindelig Borgerlig Straffelov av 1902. Jeg tar i hovedsak utgangspunkt i loven fra 2005, men vil nevne loven fra 1902 i enkelte tilfeller. Den mest aktuelle bestemmelsen fra lov 1902 er strl. §147d, som i stor grad har blitt videreført i lov 2005 strl. §136a. Unntaket er at strl. §136a presiserer at medvirkning ikke er straffbart. Endringen medførte ikke noen realitetsendring, noe som gjør at rettskildene som knytter seg til strl. §147d av 1902, fremdeles er relevante for å belyse spørsmålene.

Som det vil komme frem i redegjørelsen er det et gjennomgangstema at deltakelsen må ha tilstrekkelig tilknytning til organisasjonens virksomhet for å være straffbar. Hva som ligger i denne tilknytningen er det problematiske.

Som inngangsvilkår i strl. §136a skal den straffbare handlingen knyttes til en «terrororganisasjon.» Straff kan kun ilegges der det finnes en klar tilknytning mellom aktiviteten tiltalte utfører, og organisasjonens virksomhet.

I forarbeidene defineres terrororganisasjon med «en organisasjon som enten har som hovedformål å begå terrorhandlinger, eller hvor dette er en vesentlig del av gruppens virksomhet.» Jeg vil gi en redegjørelse for hvordan ordet bør defineres, fordi det er avgjørende for om str. §136a i det hele tatt kommer til anvendelse.

Fremmedkriger er et relativt nytt begrep i norsk sammenheng og derfor heller ikke definert i lovgivningen. I LB - 2015 - 108037 definerer retten fremmedkriger som «en privatperson som deltar i en væpnet konflikt i et annet land enn sitt eget.»

1.4. Aktuell lovgivning

Straffebudet er ment å omfatte både de som kjemper militært i front, samt andre som bistår med oppgaver av mer humanitær eller sivil art.

Formålet med bestemmelsen er å kriminalisere flere former for bidrag til terrororganisasjoner og deres virksomheter. Med dette ønsker man et større rom for å slå ned på denne type virksomhet, som kan få alvorlige konsekvenser. Det kan virke preventivt, og dermed bidra som et forebyggende tiltak.

Strl. §136a inneholder flere overlappende handlinger som ikke utelukker hverandre. Både «danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk støtte eller annen materiell støtte» regnes som særskilte former for «Forberedelse og medvirkning til terrorhandling». I denne oppgaven har jeg valgt å avgrense det til å omhandle vilkåret «deltar i». For å forstå helheten i straffebudet kan det i enkelte tilfeller være nyttig å se på de andre vilkårene. For å avklare rettstilstanden er det nødvendig å se til andre rettskilder som har betydning for tolkingen. Norge er forpliktet gjennom internasjonale avtaler som skal taes hensyn til.

Strafferetten berører grunnleggende rettsstatlige prinsipper som jeg vil gjøre rede for.

For å forstå konteksten er det også nødvendig med en kort redegjørelse for bakgrunnen for fremveksten av terrorismen som er utbredt i dag.

1.5. Aktualitet

Det er særlig de senere år at temaet har blitt satt på dagsorden. Fremveksten av terrororganisasjoner som ISIL, og utviklingen av borgerkrigen i Syria er sterke bidragsytere til dette. Terrororganisasjoner har ulik struktur og opererer ulikt, der kvinner kan delta på ulike vis. Oppgaven vil avgrenses til borgerkrigen i Syria, og ISILs rolle.

Organisasjonen har hatt flere navn gjennom tidene samt endret noe struktur. Den har blitt omtalt som Daesh, Den islamske stat (IS) og ISIS. Mest brukt er ISIL, som vil bli brukt i den videre fremstillingen.

Da krigen i Syria blusset opp fra 2013/14, er det registrert mellom 10-12 norske kvinner som har reist til Syria for å slutte seg til terrororganisasjonen IS, eller gifte seg med menn som deltar som fremmedkrigere. Flere av disse har også fått barn der, som er registrert som norske statsborgere.

For at norsk påtalemyndighet kan kunne straffeforfølge norske borgere, må de befinne seg på norsk territorium. Det er fremdeles stor politisk uenighet her i Norge om hvorvidt norske

myndigheter skal yte bistand for å få disse kvinnene, sammen med sine barn, ut av leirene og tilbake til Norge. Da Norge hentet hjem en norsk-pakistansk kvinne, valgte regjeringspartiet Frp å gå ut av regjeringen. Dette viser hvor betent debatten er. Om norske myndigheter skal/ikke skal hente disse kvinnene hjem til Norge, vil ikke bli behandlet i denne oppgaven.

Etter 2016 har regimet i Syria nedkjempet store deler av IS som terrororganisasjon, og tatt tilbake eget territorium. Kvinner, med sine barn, er stort sett plassert i leire ulike steder i Syria.

Da straffeloven ble vedtatt var denne type problemstilling lite aktuell, og ble derfor ikke vurdert av lovgiver. Med de senere års utvikling, særlig i Syria, har dette endret seg dramatisk, noe som gir et hull i lovgivningen. Med tanke på utviklingen er det viktig at de rettslige spørsmålene avklares. Det er heller ingen grunn til å tro at problemet vil bli mindre de neste årene. Jeg vil gjennom denne oppgaven forsøke å gi en analyse av hvordan dette på best mulig måte kan løses.

Jeg vil gi en kort gjennomgang av situasjonen i Syria, og hvordan den har utviklet seg gjennom de siste årene. Dette er relevant for å gi et mer helhetlig bilde av situasjonen kvinnene er satt i, og kan kaste lys over problemstillingen. Det kan gjøre det lettere å forstå kvinnenenes handlinger.

Det finnes naturlig nok lite rettspraksis i disse sakene. Derfor vil jeg gå grundig gjennom HR-2022-2418-A. I kraft av å være gift med en fremmedkriger, og bidra med husarbeid og barnepass, ble en norsk kvinne dømt for å ha deltatt i en terrororganisasjon. Det finnes også andre saker som blir trukket frem, men disse gjelder andre problemstillinger som ikke kan sammenlignes direkte. Likevel kan det trekkes noen paralleller i hvordan strl. §136a er ment å forstås.

I den nevnte saken ble kvinnen dømt etter strl. §136a. Det er naturlig å gå gjennom bestemmelsen og tilhørende forarbeider. Jeg vil se på bestemmelsen i et historisk perspektiv, opp mot andre lignende bestemmelser i str. Kapittel 18, som i sin helhet regulerer terrorlovgivning.

I neste kapittel skal jeg gå gjennom rettskildebildet litt generelt, samt metoden jeg vil bruke. Jeg vil kort gå gjennom de ulike rettskildene som er av betydning for oppgaven. Til slutt vil jeg redegjøre for oppgavens avgrensning og den videre fremstillingen.

1.6. Borgerkrigen i Syria

Våren 2011 brøt den arabiske våren ut i flere land i Midtøsten. Dette gjorde at det blusset opp en rekke politiske demonstrasjoner mot regimet i Syria. Bashar al-Assad overtok som president i 2000, og styrte landet med jerngrep etter sin far Hafez al-Assad, som kuppet makten i 1971.

Mye av konflikten bunner i en evig lang konflikt mellom sjiamuslimer som regimet tilhører, og sunnimuslimene som opprørsgruppene er dominert av. Sistnevnte omfatter den største andelen av Syrias befolkning.

Demonstrasjonene og opprøret som bygde seg opp rundt 2011 ønsket i stor grad å styre regimet til Assad, og etablere en egen islamsk stat.

Under disse opprørene vokste det frem militante islamistbevegelser som omtales som jihadistgrupper. Disse gruppene står for noen av de mest grusomme terroraksjonene i Europa i etterkrigstiden. Dette har gjort at opprøret har fått mye medieomtale.

Terrortrusselen i Europa har vokst voldsomt, særlig etter terrorangrepene i New York i 2001. Den islamske stat, omtalt som ISIL eller IS, med tilknytning til Syria og naboland som Irak, står bak mye av dette, direkte eller indirekte.

ISIL betegnes ofte som en gren som bryter ut av terrorgruppen al-Qaida. Man regner med at gruppen vokste fram tidlig på 2000-tallet i Irak. Noe av bakgrunnen er den amerikanske invasjonen av Irak. Al-Qaida har senere tatt avstand fra gruppen, og ment at de er for ekstreme og brutale i sin fremgangsmåte.

I 2014 tok ISIL kontroll over Iraks nest største by, Mosul. De gjorde seg selv til et kalifat, og krevde politisk og religiøst lederskap over alle muslimer verden rundt. Kalifatet oppfordrer alle verdens muslimer til å kjempe deres kamp for å bidra til ekspansjon av kalifatet.

Dette er noe av bakgrunnen for at man regner med at mellom 44 000 og 52 000 personer verden over reiste som fremmedkrigere for å knytte seg til ISIL. Man anslår at ca 6850 av disse var utenlandske kvinner, og omkring 1000 av disse kom fra Vest-Europa. Barn og kvinner utgjorde med dette ca. en fjerdedel av fremmedkrigerne i ISIL.

ISIL hadde et stort behov for kvinnelige rekrutter for å utføre oppgaver de mente var laget for kvinner, som husarbeid og barnepass. Kalifatet hadde et stort apparat for å ta imot disse kvinnene. Gjennom taler understreket lederen for gruppen, Abu Bakr al-Baghadi, at kvinnene også hadde plikt til å emigrere til Kalifatet. ISILs kvinnesyn er viktig for å forstå mer av rollen kvinnene har i organisasjonen.

Noe av det som skiller ISIL fra tidligere grupper er at de bruker sosiale medier og internett på en ny måte for å rekruttere medlemmer og støttespillere. Slik har de nådd ut til tusenvis av mennesker på kort tid. Denne måten å rekruttere nye medlemmer, og søke støtte på er unikt i denne sammenheng, og har ikke før blitt gjort i denne utstrekningen.

Internett og sosiale medier har gjort at budskapet til ISIL og dets propaganda har nådd Norge. Deres ekstreme fremgangsmåter skapte stor oppmerksomhet. Denne voldsomme oppmerksomheten var en sterk drivkraft til at tilstrømningen av utenlandske fremmedkrigere ble såpass høy.

Det ligger i gruppens natur at kvinners rolle først og fremst innebærer å ta seg av hus og hjem. Kvinner blir av ISIL trukket frem som viktige brikker i et større bilde. Deres rolle på hjemmebane er uvurderlig for å muliggjøre mennenes krigføring, og jihad, hellig krig. Ved å oppfostre barn bidrar kvinnene til at en ny generasjon jihadister kan erstatte falne soldater og videreføre ideologien.

Som jeg senere vil komme inn på, var internett og sosiale medier en viktig bidragsyter for kvinnen som er dømt i HR-2022-2418-A. Hun ble med i Islam Net i 2011. Islam Net er en norsk salaffistisk islamsk organisasjon. Der ble hun kjent med andre muslimer som delte samme syn. De følte en misnøye mot vestlig demokrati, følte at de ikke passet inn og følte seg urettferdig behandlet. De fleste av kvinnene som har reist til Syria, begynte sin reise inn i radikaliserings via Islam Net.

1.7. Metode og rettskildebruk

Jeg vil ta utgangspunkt i de alminnelige, norske rettskildene for å analysere og klarlegge gjeldende rett. Den rettsdogmatiske metoden er den riktige fremgangsmåten for å kunne komme frem til gjeldende rett. Terror kjenner ingen grenser, og det mest effektive i bekjempelsen av det er et bredt internasjonalt samarbeid, derfor er det relevant å se til internasjonal rett. Norge har forpliktet seg til folkerettslige regler, som i disse sakene er

viktige fordi det handler om inngrep i familie og privatliv. Dette kan komme i konflikt med menneskerettighetene Norge er bundet av gjennom FN.

Utgangspunktet er straffeloven §136a. Å tolke innholdet i bestemmelsens ordlyd er den viktigste kilden i svaret på oppgavens problemstilling. På strafferettens område står legalitetsprinsippet sterkt. Det understreker viktigheten av en korrekt tolkning. Jeg vil definere hva prinsippet legger til grunn i kapittel 2.

Strl. §136a, som står i kapittel 18 i straffeloven, omhandler terror og terrorrelaterte handlinger. Konteksten bestemmelsen står i kan være et viktig bidrag i forsøket på å forstå lovtekstens rekkevidde.

Da kap.18 ble vedtatt, fulgte det med omfattende forarbeider. Prop. 131 L (2013-2013) gir flere gode indikasjoner på hva lovgiver har ment, og ønsket lovteksten skal brukes til. Ordlyden av «deltar i» gir ingen klare begrensninger, og oppfattes som tvetydig. Det er derfor viktig å bruke forarbeidene i tolkingen, og presisere innholdet i lovteksten. Disse vil hyppig bli referert til gjennom oppgaven.

Per dags dato er det én kvinne som i HR-2022-2418-A har blitt dømt til ett år og fire måneder fengsel for deltagelse etter strl. §136a. Alle saker er unike, og sakens faktum kan derfor ikke brukes som en fasit på alle fremtidige saker. Jeg skal forsøke å trekke noen generelle betraktninger som kan gi presedens til fremtidige saker.

Det vil også bli trukket frem enkelte andre saker som rammes av strl. §136a. De er ikke direkte sammenlignbare, men det finnes likheter i handlingene om å bidra i hjemmet, samt at enkelte prinsipper likner. Dette kan være nyttig for å klargjøre hva som ligger i «delta i» jf. strl. §136a.

Det finnes noe begrenset litteratur på området, men der det er relevant vil det bli brukt som utfyllende materiale i tolkingen.

Terror kjenner ingen landegrenser, og det er i seg selv et poeng at land på tvers av grenser samarbeider i bekjempelsen av denne type kriminalitet. Internasjonal rett har også vært et viktig bidrag i utarbeidelsen av kap. 18 i straffeloven. Det vil særlig bli pekt på en dansk sak

hvor en kvinne ble dømt til fengsel for å ha deltatt i kraft av å være husmor. Dette kan gi føringer for hvordan Norge bør løse lignende saker.

Ved å kriminalisere bidrag i hjemmet, griper man inn i noens privatliv. Dette kan stride mot menneskerettighetene og folkeretten, som Norge er forpliktet til å følge. Derfor vil en tolkning av disse rettskildene være relevant i forståelsen. Gjennom menneskerettsloven §3 og str.§2 er det gitt at straffeloven skal tolkes i samsvar med «begrensninger som følger av overenskomster med fremmede stater eller av folkeretten for øvrig.» Som følge av økt globalisering har folkeretten fått større betydning for Norge. Selv om Norge står på utsiden av EU, er Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen implementert i Norges lover, EMK. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, EMD, regnes som en prejudikatdomstol for norsk tolkning av straffeloven i saker der EMK anvendes.

Etter at den nye Grunnloven ble vedtatt og gjennomgått i 2014, har menneskerettighetene fått et eget kapittel som tilsier at denne type rettigheter har grunnlovsrang. I tolkningen av strl.§136 a er det særlig aktuelt med rettighetene knyttet til privat -og familieliv.

I 2002 vedtok EU en rammeavgjørelse i bekjempelsen mot terror. Dette kommer jeg tilbake til under behandlingen av den tidligere nevnte danske saken. Norge ønsker et tett og effektivt politiarbeid i denne typer saker, og har derfor valgt samme standard som avtalen.

Klarhetskravet, som er et uttrykk for legalitetsprinsippet og uskyldspresumsjonen, er prinsipper som springer ut av folkeretten. Dette er de to viktigste prinsippene i anvendelsen av straffeloven, og må bli betydelig vektlagt i tolkning av rettsspørsmål.

2. Bakgrunn

2.1. Norsk jurisdiksjon

Det følger av både ny og gammel straffelov at norske statsborgere som begår straffbare handlinger i utlandet kan straffes etter norsk rett. Det fremgår både av straffeloven 1902 §12 første ledd nr 3 bokstav a, og straffeloven 2005 §5 første ledd bokstav a jf. Nr.10.

Utgangspunktet i norsk strafferett er at «handling foretatt i Norge» og «på norsk jurisdiksjonsområder» er lovens geografiske virkeområde. Straffeloven gjelder i hovedsak handlinger som er begått på norsk territorium, og noen bestemte norske innretninger. Det reiser spørsmål om norsk påtalemyndighet har kompetanse til å etterforske og straffeforfølge

personer som har begått lovbrudd i utlandet. Det blir et aktuelt spørsmål der norske statsborgere reiser til andre land for å delta i terrorrelaterte handlinger og sammenslutning. Handlinger som er gjort i utlandet vil kun i noen tilfeller falle inn under norsk jurisdiksjon. Det fremgår av str. §5.

Det følger av str. §5 nr. 10 at terrorrelaterte handlinger i kap.18 har et universelt virkeområde. Bestemmelsen er et viktig unntak, og gir straffeloven virkeområde utenfor Norges grenser. Dette skjer ved å fastsette at loven gjelder for handlinger som «ansees som terror, og eller terrorrelaterte handlinger etter straffeloven kap..18...». Det betyr at påtalemyndigheten gir muligheten til å straffeforfølge en person som har hatt befatning med en terrororganisasjon utenfor landets grenser.

Det stilles krav til at vedkommende som er straffeforfulgt befinner seg i Norge på tidspunktet vedkommende blir straffeforfulgt, og at strafferammen er på mer enn ett års fengsel. Alle lovbrudd etter str. Kap.18 krever minst ett års fengsel, og vilkåret er derfor ikke problematisk. Det avgjørende er at personen har returnert til Norge.

Bakgrunnen for unntaket i strl. §5 nr.10 er at terrorvirksomhet anses som svært alvorlig. Norge og andre land har derfor et særskilt ansvar for å forebygge, og forhindre dette ved å ta ansvar for egne borgere.

For at en norsk statsborger skal føres for norsk rett må vedkommende utleveres fra et annet land, og fysisk befinne seg på norsk jord. Det gjør at det kan være vanskelig å føre slike typer saker. Så lenge den tiltalte befinner seg utenfor norske grenser har norsk påtale liten mulighet til å etterforske. Det sitter norske kvinner i leire i Syria som nekter å forlate landet i frykt for å straffes i Norge.

2.2. Lovgivning

Straffeloven 1902 §147 d ble tilføyd ved lov 21.juni 2013 nr.85, men ble senere erstattet av straffeloven 2005 §136a. De to bestemmelsene er nærmest identiske.

Lovteksten avgrenses mot medvirkning. Det begrunnes med at de fleste former for medvirkning rammes av andre straffebud. Eksempler er verving og rekruttering av andre medlemmer. Terskelen for når man når det å «delta» er relativt lavt. Støtte og økonomisk

bidrag vil eksempelvis falle inn under vilkåret for å delta. Lovgiver mener derfor det er tilstrekkelig.

Det vil bli redegjort for strl. §136a i den videre fremstillingen.

2.3. Forhold til strl. §129

En terrororganisasjon har likheter med annen organisert kriminalitet. Definisjonen som følger av rammeavtalen i EU art.2.1 om terror har likheter med Palermokonvensjonen artikkel 2a) som definerer «organisert kriminell gruppe». Denne konvensjonen er gjennomført i norsk rett i strl. §§79 bokstav c og 198.

I lovbestemmelsen er det en merknad om at de formene for deltagelse som rammes, skal forstås på samme måte som i str. § 129. Da strl. §136a ble utformet så man til § 129 og dens utforming, fremfor rammeavtalen fra EU strl. §129 står i kapittel 17, som omhandler «Vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende nasjonale interesser».

Denne bestemmelsen gjelder deltagelse i voldelig sammenslutning med politisk mål. Den ble tilført i straffeloven i 2008, er en videreføring av strl. 1902 §104 a første ledd og omhandler ulovlig militær virksomhet. Bestemmelsen har samme strafferamme som strl. §136a.

Strl. §136a har til hensikt å bekjempe internasjonal terrorisme, mens §129 retter seg mot handlinger som krenker Norges selvstendighet. §129 befinner seg oftere på norsk territorium. Etter §129 er det snakk om sammenslutninger, som vil være mindre omfattende enn hva som regnes som en organisasjon etter strl. §136a. Det gjør at terskelen for å dømmes etter strl§136a skal ligge høyere.

Det innebærer at beviskravene for strl§136 a er strengere. Dette kan bidra til å styrke tiltaltes rettssikkerhet fordi organisasjonen må oppfylle kravene til en terrororganisasjon.

Begge bestemmelsene er ment å ramme skadepotensialet, en sammenslutning som har til formål å skade samfunnsstrukturer. Strl §136 a anses som en mer spesialisert regel.

2.4. Grunnleggende rettsstatsprinsipper

I norsk strafferett står klarhetskravet sterkt, også omtalt som legalitetsprinsippet. Som borgere

i en rettsstat skal vi kunne forutsi konsekvensene av våre egne handlinger, spesielt der det er snakk om et straffansvar. Det er et grunnleggende prinsipp i enhver demokratisk rettsstat.

I Grunnloven §96 heter det at «ingen kan dømmes uten lov eller straffes uten dom.» Det er et uttrykk for legalitetsprinsippet, som er et av de viktigste prinsippene i rettsstaten. Det følges opp i straffeloven §14 hvor det heter at adgangen til å ilegge noen straff forutsetter hjemmel i lov. Denne skranken stiller ikke bare krav om lov, og krav til utformingen, men også krav til at straffebudet skal være tilgjengelig.

Retten påpeker at om en bestemmelse skal være grunnlag for straffansvar, må den «være så klar at det i de fleste tilfeller ikke vil være tvil om at en handling rammes av regelen, og at det er mulig å forutse at straff kan bli konsekvensen om regelen brytes.»

Det er viktig at loven er klar nok til at man skal kunne gjøre seg kjent med innholdet, og hva som blir konsekvensene ved overtredelse av straffebudet. Dette understreker at kravet om hjemmel i lov ikke er tilstrekkelig, men stiller opp et krav om at straffebudet skal være utformet på en forståelig måte som er tilgjengelig for den allmenne befolkningen.

Norge er forpliktet til EMK, og Grunnlovens legalitetsprinsipp må tolkes i lys av de krav som oppstilles i EMK art.7. Art.7 forutsetter hjemmel i lov for å ilegge straff.

Det finnes en rekke dommer fra Høyesterett som understreker viktigheten av klarhetskravet, og hvor terskelen skal ligge. Høyesterett har gitt en grundig redegjørelse i HR-2020-2019-A avsnitt 15-20.

I tolkningen av EMK er det Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, EMD, som legger presedens. EMD har slått fast at straffebud skal tolkes etter en alminnelig juridisk metode og at en tolkning ikke automatisk medfører brudd på art. 7.

Det avgjørende er om tolkningsresultatet har «tilstrekkelig forankring» i straffebudet for å ivareta kravet om forutberegnelighet, og at «bestemmelsens kjerne» består jf. HR-2020-2019-A avsnitt 17-20.

Formuleringen i str. §136a er tvetydig, og ikke tilstrekkelig klar for at den isolert sett oppfyller kravene til klarhet. Når forarbeidene heller ikke omtaler presist hva som ligger i «delta i», kan det stilles spørsmål om legalitetsprinsippet er tilstrekkelig ivaretatt.

Med den nye terrorlovgivningen ønsker man det Erling Husabø beskriver som en “pre-aktiv» kriminalisering. Man ønsker å være føre var for å kunne avverge alvorlig kriminalitet. Dette kan skape problemer for legalitetsprinsippet.

Når en bestemmelse retter seg mot å straffe den som ikke direkte har begått noe straffbart, utfordres legalitetsprinsippet. Dagligdagse handlinger som isolert sett ikke er kriminelle, blir straffbare i dét de forbindes med forberedelse til terror. Det kan skape “mindre tydelege signal om kva handlingar som kan medføre straffeansvar.”

Ordlyden i bestemmelsen er alltid det naturlige sted å starte i en tolkning. Isolert sett kan ikke det å ta vare på egne barn og husarbeid regnes for å delta i en terrororganisasjon. Da slike forhold ikke er nevnt i forarbeidene, kan det også være vanskelig å se klarhetskravet tilstrekkelig oppfylt da ordlyden i strl. §136a ikke forklarer utfyllende hva som menes med å «delta». Mindretallet argumenterer med dette i sin begrunnelse.

Klarhetskravet må ses i forhold til sikkerhetshensynet, og nødvendigheten av å gripe inn i privatlivet for å verne om sikkerheten for samfunnet forøvrig. Å straffe noen for noe som kan regnes som ordinært samliv og familieliv, må anses svært inngripende. Det kan gå på tvers av retten til familie og privatliv som følger av EMK art.8. Det taler for at kravet til klarhet etter EMK art.7 står sterkt.

2.5. Proporsjonalitet

Kvinner som reiser for å gifte seg i Syria har da giftet seg med noen som er tilsluttet terrororganisasjonen IS, tidligere ISIL. Det er en svært brutal organisasjon som av verden forøvrig er regnet som en av de aller verste terrororganisasjonene i nyere tid. Dersom retten finner det tilstrekkelig bevist at en kvinne har hatt et kvalifisert bidrag til opprettholdelse av en slik organisasjon, skal det ha betydelig vekt i forholdsmessighetsvurderingen etter EMK artikkel 8 nr.2 jf, HR-2022-2418-A, avsnitt 38.

Forsvaret viser til ulike utenlandske rettskilder hvor det utledes en terskel som skal være høy for at oppgaver i hjemmet skal kunne straffes.

Det er usikkert i hvilken grad strafferammen for begåtte terrorhandlinger har en allmennpreventiv effekt. Håndheving og straff kan ha en viss effekt, men terror må sies å være såpass alvorlig at de fleste tar avstand fra det. Det gjør at de som allerede er radikaliserede muligens bryr seg mindre om strafferammens varighet. Dette er noe av bakgrunnen for at man ønsket en strafferett som også reagerer med en pre-aktiv funksjon. Straffelovens kapittel 18 inneholder bestemmelser rundt avtaler, finansiering, rekruttering og oppfordring til terror, blant annet. Dette gir styresmaktene en mulighet til å tidlig gripe inn i en prosess, og dermed også forhindre at terrorangrep skjer.

Det var i 2013 at lovgiver endret syn på saken, og ønsket å kriminalisere deltagelse i en terrororganisasjon. Den viktigste drivkraften bak dette var viktigheten PST la til grunn. I begrunnelsen for lovvedtaket ble det vist til at terrororganisasjoner er en «stor trussel mot samfunnssikkerheten og demokratiske verdier», og at ved å motarbeide slike organisasjoner er man et «viktig tiltak for å forhindre terrorhandlinger».

Ut ifra dette kan man si at strl. §136a i utgangspunktet skal verne om de samme rettsgodene som man ønsker med å kriminalisere terrorhandlinger. Vernet som ligger i lovteksten forsøker å strekke seg lengre ut i forkant av terrorhandlinger i et forsøk på forebygging, samt forhindre fremtidige angrep. Bestemmelsen er et uttrykk, og et signal om at forebygging av terror er et viktig grep mot noe som kan true demokratiet og samfunnssikkerheten på et overordnet plan.

2.6. Kvinnenes rolle, og omsorg for barn

Det er i utgangspunktet ingenting i lovverket, eller i juridisk teori som skiller kvinner og menn. Likevel har kvinner en annen rolle i ekstreme islamske miljøer, og dermed andre roller.

Spørsmålet er om oppgavene som blir gitt kvinner er med på å opprettholde organisasjonen. Journalisten Mah-Rukh Ali har studert kvinners rolle i ISIL. Hun skriver at kvinner blir ansett som objekter for menn. Kvinnene blir i hovedsak rekruttert for å bistå mennene med husarbeid, og for å oppfostre barn.

Rettens flertall i HR-2022-2418-A er enige i at omsorg for egne barn ikke straffes som deltagelse i en terrororganisasjon. Det hviler et viktig ansvar på foreldre om ansvar etter barneloven §30. En kriminalisering vil være i strid med dette.

Det kan i noen tilfeller stilles spørsmål ved hvor langt foreldreretten kan trekkes. I et høringsnotat fra Sverige legges det til grunn at husarbeid og omsorg for egne barn i utgangspunktet ikke kan regnes for å være straffbart. Det bemerkes at dersom det er snakk om andres barn, kan det stille seg annerledes, spesielt i de tilfellene man oppdrar barn i terrororganisasjonenes ideologi. Jo yngre barnet er, desto større er omsorgsbehovet.

Barnevernkonvensjonen art.3, samt Grunnloven §104 andre ledd gir uttrykk for et prinsipp om at barnets beste skal ligge til grunn i enhver vurdering. Kriminalisering av omsorg for egne barn er ikke forenlig med dette.

Det heter i barneloven §30 at «Barnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvar...» Lovteksten stiller krav til den, eller de som sitter med foreldreansvaret til å verne om barnet og barnets beste.

3. Strl. §136a

3.1. Kriminalisering

Skadepotensialet av en handling må begrunnes for at staten skal kunne kriminalisere den. Dette er fundamentet i en demokratisk rettsstat. Verdien av kriminalisering er grundig gjennomgått i strafferettens rettshistorie og teori.

De handlingene som fører til skade, eller fare for skade bør sanksjonerer.

Det kan stilles spørsmål om skadepotensialet strl. §136a er ment å verne, er stort nok til å dømme noen for å ha tatt hånd om egne barn, samt hus og hjem.

Det er bred enighet om at formålet med terror er å skape mest mulig skade. Derfor er skadefølgeprinsippet viktig å legge vekt på ved kriminalisering. Kap.18 i straffeloven som regulerer handlinger knyttet til terror er strengt regulert.

Det er liten tvil om at direkte bidrag medfører streng straff. Når det gjelder tilknytning, og deltagelse i en organisasjon kan kriminalisering medføre betenkeligheter. Dette kan igjen komme i konflikt med ytringsfriheten, og retten til forenings -og forsamlingsfrihet som er vernet gjennom menneskerettighetene.

Kvalifisert deltagelse skal være kriminalisert, men medlemskap isolert sett er ikke det. EMK art.9,10 og 11 har vært viktige i utformingen av lovbestemmelsen om deltagelse i en terrorgruppe. Det er særlig art.11 som er viktig. Den lyder som følger;

“Enhver har rett til fritt å delta i fredelige forsamlinger og til frihet for forening med andre, herunder rett til å danne og slutte seg til fagforeninger for å verne sine interesser».

Det er bare "fredelige forsamlinger» som er ment å vernes. En gruppe som ISIL vil derfor ikke kunne falle inn under vernet.

Statens bruk av straff må begrunnes, og straffen skal ha et legitimt formål. Det handler om rettsstaten og beskyttelse av egne borgere mot unødige inngrep.

Det følger av strl. 1902 §104a at ulike former for støtte til politiske organisasjoner der det blir gjort bruk av vold er straffbart. Forarbeidene peker på at organisasjonens mål må være «å forstyrre samfunnsordenen, eller å oppnå innflytelse i offentlige anliggender.» Uttalelsene er i stor grad videreført i strl. 2005 skal det stå en l?, men med noen flere innstramminger. Her peker forarbeidene på at politiske standpunkt som bruker trusler og vold for å få frem sitt budskap, bør prioriteres i arbeid med å forebygge, samt etterforskes før evt handlinger begås. Rekruttering, deltagelse og støtte til slike formål skaper stor fare for våre demokratiske verdier, jf. prinsippene for kriminalisering.

Samfunnets behov for sikkerhet må veies opp mot den enkeltes rett til å organisere seg. Alvorlighetsgraden av fare, som en gruppe som ISIL utgjør, peker i klar retning av, at terskelen for å kunne straffe noen for deltagelse og tilslutning bør være lav.

3.2. Pre-aktiv strafferett

Strafferetten i Norge har tradisjon for å straffe begåtte handlinger, re-aktiv strafferett. Ved terrorisme vil det ofte være behov for å bruke strafferetten som et forebyggende tiltak, pre-aktiv strafferett. Allerede etter 11.september vokste det frem en tendens i norsk strafferett der forberedende handlinger kunne gi straff for eks. økonomiske bidrag. Det ble åpnet for å ta i bruk mer inngripende etterforskningsmetoder for å avverge mulige angrep.

Da den nye straffeloven skulle utarbeides ønsket man heller ikke å kriminalisere det å delta i en terrororganisasjon. Det ble argumentert med at det i norsk strafferett er en sterk tradisjon for at man kun straffer konkrete handlinger. Utvalget med loven pekte på at å straffe deltagelse ville ha enkelte betenkeligheter prinsipielt, samt være vanskelig å gjennomføre.

I Norge bygger strafferetten på «...en tradisjon der straffeansvar knytter seg til konkrete handlinger, ikke til deltagelse i en organisasjon. Skal det gjøres unntak fra dette, med de rettssikkerhetsmessige ulempene dette medfører, krever den en god begrunnelse.»

Straff er et av flere virkemidler myndighetene har for å forebygge kriminalitet. For å minimere risikoen for vilkårlig straff, bør man søke andre forebyggende tiltak. Dette for å hindre rekruttering og radikalisering, og dermed også ønsket om å reise til et land som Syria.

3.3. Vilkår

For at strl. §136a skal komme til anvendelse må det være snakk om deltagelse i en «terrororganisasjon». Begrepet er ikke nærmere definert i lovteksten.

Begrepene terror og terrororganisasjon er omdiskutert. Da krigen mellom Palestina og Israel blusset opp høsten 2023 kom diskusjonen igjen på dagsordenen. Debatten dreide seg om i hvilken grad Norge anerkjenner Hamas som en terrororganisasjon. Begrepet er vanskelig å definere fordi det påvirkes av hvilket politisk ståsted den enkelte har. Det er imidlertid liten uenighet i den vestlige verden om at ISIL er en terrororganisasjon.

I strl. §131 er det gjort et forsøk på å definere “terrorhandling». Her har man sett på rammeavgjørelsen fra EU, men har ikke funnet en endelig definisjon av “terrororganisasjon».

Flertallet uttaler at sentralt i vurderingen om hvorvidt man har «deltatt i» en organisasjon, beror på en bredere vurdering. Sentralt i denne vurderingen er struktur og egenskaper ved organisasjonen det er snakk om.

Forarbeidene gir en mer utfyllende definisjon, men også mer rom for tolkning.

«Med terrororganisasjon menes en organisasjon som enten har som hovedformål å begå terrorhandlinger eller hvor dette er en vesentlig del av gruppens virksomhet». "Kravet om hovedmål betyr at voldelige elementer i organisasjonen ikke er tilstrekkelig».

Med dette setter man en nedre grenser for hva begrepet innebærer.

Det kan være strid om en organisasjon er en terrororganisasjon, eller en politisk organisasjon. Vurderingen vil variere ut ifra hvilket politisk ståsted man har.

Det fremgår av den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, EMK art. 11 at man skal ha en rett til å «delta i fredelige forsamlinger og til frihet til forening med andre». EMD har avgjort at art. 11 ikke kan hindre å oppløse politiske partier som oppfordrer til vold, eller har voldelige intensjoner som går på tvers av demokratiske verdier. Art. 11 vil ikke beskytte organisasjoner som i hovedsak utfører vold og terrorhandlinger.

Ordlyden i «organisasjon» gir en alminnelig forståelse av flere mennesker som sammen arbeider for å oppnå et mål. I en terrororganisasjon må det være snakk om at flere mennesker går sammen for å oppnå mål om å begå terror.

Det stilles krav til at organisasjonen har «en viss struktur og varighet». Videre skal det stilles krav til det formålet organisasjonen har. Hovedformålet må være å begå terrorhandlinger, eller at virksomheten i vesentlig grad har til hensikt å utføre slike handlinger. Det må gjøres en konkret tolkning av den aktuelle gruppen fordi uttalelsene i forarbeidene ikke er tilstrekkelige.

To hovedmomenter fra formuleringen gjør seg gjeldende; gruppen må ha en struktur og en organisering av en viss art, samt ha eksistert over et ikke ubetydelig tidsrom. Her legges det opp til en skjønnsmessig vurdering. I hvert enkelt tilfelle må man bruke andre rettskilder for å utfylle tolkningen.

Strl. 1902 §162c omhandler forbud om å begå straffbare handlinger for en organisert gruppe. I forarbeidene ble det pekt på at desto mer organisert en gruppe er, jo mindre har eksistensens varighet betydning.

Al-Qaida og Taliban regnes som sanksjonerte grupper av FN. Dermed regnes de automatisk som terrororganisasjoner. ISIL er en tydelig organisert gruppe som er bygget opp av et indre hierarki. Det er liten uenighet om at de tilfredsstillt kravene til å være en organisasjon.

Norge har også lagt samme definisjon som andre land det er naturlig å sammenligne seg med til grunn. Det er gjennom en tolkning av str. §136a at domstolen i siste instans avgjør hva som er å regne som en terrororganisasjon. I LB - 2019 - 64808 ble det pekt på at gruppen det var snakk om var oppført på terrorlisten til Storbritannia. Det ble sett i sammenheng med at gruppen også hadde tilknytning til Al-Qaida, og den pakistanske gruppen Tehrik - i Taliban.

Lovteksten har to hovedvilkår som må være oppfylt for å kunne ilegge straff. Det må omhandle en terrororganisasjon som tar ulovlige skritt for å realisere organisasjonens formål, og gjerningspersonen må ha deltatt i, eller støttet organisasjonen på en bestemt måte.

3.4. Organisasjonens krav

Straffebudet som følger av strl. §136a har som formål å motvirke terror ved å kriminalisere ulike bidrag til terrorvirksomhet. Tiltaltes handlinger må være knyttet til en terrororganisasjon, da det nettopp er denne tilknytningen som er straffbar.

Terrororganisasjonen må «ta skritt for å realisere formålet med ulovlige midler.» I tillegg må tiltalte utvise tilstrekkelig grad av skyld. Skyldspørsmålet må kunne bevises og knyttes opp mot at det er snakk om en terrororganisasjon og at denne organisasjonen har brukt ulovlige midler for å realisere formålet. Det er spesielt det siste som kan være vanskelig å bevise knyttet opp mot husarbeid og barnepass.

Det må kunne bevises at tiltaltes tilknytning har bidratt til opprettholdelsen av organisasjonen.

Ordlyden i paragrafen er vag og tvetydig. Bestemmelsen har blitt brukt, både til saker som blir gjennomgått i denne oppgaven hvor det er snakk om mer passiv form for deltagelse i form av husarbeid, til det å yte økonomisk bistand og mer direkte krigføring. Det kan skape problemer når man forsøker å avgrense bestemmelsens anvendelsesområde.

Å aktivt bidra til å påføre uskyldige mennesker store lidelser, står i kontrast til å ta vare på egne barn. Det uttrykker bestemmelsens problematiske utforming. Ved utformingen av ordlyden må lovgiver veie behovet for å dekke alle de handlinger man ønsker opp mot at innholdet er presist nok til å ivareta grunnleggende hjemmelskrav.

3.5. Deltaker-begrepet

Formålet med bestemmelsen er å kriminalisere bidrag som er med på å opprettholde terrororganisasjonen. Ved lovanvendelsen bør den tiltalte ha gitt uttrykkelig støtte til organisasjonen. Hva denne støtten innebærer er det springende punktet.

Som forarbeidene påpeker, må det gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Som en illustrasjon ville det å være tilstede i en forelesning neppe kvalifisert til deltagelse, mens aktiv våpenopplæring kan stille seg annerledes.

Som et annet eksempel vil deltagelse i en idrettsforening innebære å betale medlemskontingent, stille opp på dugnad og være registrert i en medlemsregister. Man kan måle deltakelsen i oppmøte på treninger og kamper. En terrororganisasjon har neppe et slikt system. Det kan være støttespillere i organisasjonen som ikke er direkte deltakende, noe som kan by på utfordringer i forhold til å sette rettslige grenser.

En ektefelle som har blitt lurt i en felle kan ikke bli holdt strafferettslig ansvarlig, og passivitet skal ikke straffes.

Høyesterett har i nevnte dommer forsøkt å sette grenser for hva det vil si å være "deltaker i", og ikke kun perifere støttespillere. Rettens uttalelser gir likevel ikke et tydelig svar.

I denne saken ble en norsk statsborger dømt til ni års fengsel for deltagelse i terrororganisasjonen ISIL. Mannen hadde aktivt bistått andre norske fremmedkrigere både økonomisk, og på annen måte i forbindelse med reiser til Syria for å kjempe for ISIL. Han ble også dømt for å ha rekruttert medlemmer.

Videre oppsummerer retten formålet med strl. §136a «Formålet (...) er med andre ord ikke bare å forebygge deltagelse og annen støtte til terrororganisasjoner i utlandet, men også å hindre ekstremistisk vold ved retur til Norge».

Retten legger til grunn at «deltar i..» er et vidt begrep. Det kan omfatte mange ulike former for bidrag, men bidraget må dreie seg om aktive bidrag som er medvirkende til opprettholdelse av organisasjonenes virksomhet. Bidraget må være av en kvalifisert art som setter en viss terskel. Retten understreker at bagatellmessige bidrag ikke skal rammes.

Mindretallet i HR-2022-2428-A påpeker det samme i avsnitt 91.

Spørsmålet er kort omtalt i Prop. 131 L (2012-2013) s.87, «Deltagelse er meget vidtfavnende, og vil blant annet kunne ramme den som anskaffer våpen, datamateriell, kjemikalier eller annet utstyr til å begå en terrorhandling, men uten å være så knyttet til saken at vedkommende kan straffes for medvirkning til den aktuelle terrorhandlingen».

Det kreves en viss nærhet mellom deltakelsen og organisasjonens virksomhet. Som eksempel kan det å sende bidrag kvalifisere til deltagelse, men det kommer da an på hva man sender. Som Husabø skriver kan det å sende en god bok ikke regnes som deltagelse, mens det dersom blir annerledes om man sender utstyr til militære formål. Det samme gjelder i forhold til husarbeid. Hvilke muligheter hadde mennene hatt til å bedrive terror i samme omfang uten kvinnenens hjelp på hjemmebane?

Deltagelse skal “avgrenses mot humanitær støtte til sivile i terrorkontrollerte områder, for eksempel leger som jobber på sykehus i slike områder. Det avgrenses mot der støtten blir brukt for å rekruttere medlemmer til terrororganisasjonen. Det vil være forskjell om det er snakk om en anerkjent organisasjon som Røde halvmåne, eller Leger uten grenser, og humanitært arbeid i terrororganisasjonens regi. I hvilken grad formålet med det humanitære arbeidet er med på å gi terrororganisasjonen legitimitet, er viktig i vurderingen.

3.6. Norsk retts forhold til menneskerettighetene

Folkeretten må innlemmes i norsk rett, da vårt rettssystem bygger på det dualistiske rettssystem, hvor internasjonale regler og forpliktelser må inkorporeres før de blir gjeldende. Det følger av straffeprosessloven § 4 at loven gjelder med de begrensninger som følger av internasjonal rett.

Gjennom menneskerettsloven av 21.mai 1999 nr.30 er EMK gjort til norsk lov, og skal ved motstrid gå foran annen norsk lovgivning.

Spørsmålet er om det å si seg villig til å være med i organisasjonen er tilstrekkelig, eller om vedkommende også må yte et aktivt bidrag. Dersom man ser på hvordan dette er behandlet i et EU-direktiv, utgjør man ikke stort nok farepotensial til å kunne straffes dersom man kun er registrert som medlem. Det stiller seg annerledes dersom personer sverger troskap til en gruppe, og underkaster seg dens lover og regler.

I underrettspraksis er det lagt til grunn at det å sverge troskap til ISIL styrker gruppens potensial til å begå terror, og bør derfor falle inn under begrepet delta.

4.november 1950 ble den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) vedtatt i Roma. Medlemsstatene opprettet en egen europeisk menneskerettighetsdomstol (EMD), med kompetanse til å avsi bindende dommer for medlemslandene. EMK utgjør en skranke for inngrep av øvre myndigheter, og skal være den konvensjonen som gir størst vern for aktuelle rettigheter. Gjennom EMK art.8 er individets private sfære beskyttet mot inngrep.

Høyesterett har lagt til grunn at Grunnloven §102 skal tolkes i samsvar med det som følger av art.8 i EMK.

Videre fremgår det av EMK art.8 nr. 2 hvilke betingelser som skal være oppfylt for at stat og offentlig myndighet kan gjøre inngrep i rettighetene som følger av EMK art.8 nr.1. Inngrepet må falle inn under formålene bestemmelsen krever.

Det stilles også krav om at inngrepet skal ha hjemmel i lov. Til slutt må inngrepet anses nødvendig i det demokratiske samfunn. Dette er uttrykk for legalitetsprinsippet, og proporsjonalitetsprinsippet som er godt grunnfestet i Norge.

Etter grunnlovsreformen i mai 2014, res.14.mai nr. 628, ble bestemmelsen i Grunnloven §102 endret, men bestemmelsen skal fremdeles gi et grunnlovsvern for privatlivets fred, og personlig integritet.

I bestemmelsen heter det at «enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller. Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.»

Internasjonale normer har vært førende for norsk rett, men ved å grunnlovfeste slike rettigheter gir man de grunnlovsrang, som kan håndheves av norske domstoler og ikke bare internasjonal rett. Det skal sikre borgernes rettsvern.

Vernet av privatlivets fred skulle utformes som en individuell rettighet.

Menneskerettighetsutvalgets rapport skriver:

«En annen begrunnelse for særskilt å fremheve privatliv, familieliv, hjem og kommunikasjon er at retten til respekt for disse verdiene bør utformes som en individuell rettighet i Grunnloven. Inngrep i privatliv, familieliv, hjem og kommunikasjon vil normalt oppleves som så krenkende at det er viktig at slike inngrep vurderes nøye i lovgivningsprosessen, og at de kan prøves for domstolene dersom lovgiver har gått for langt i å tillate slike inngrep. I en viss forstand kan man si at dette utgjør kjernen i den private sfære, der den enkelte har krav på et særlig vern mot krenkelser.»

I HR-2022-2418-A avsnitt 33 trekker forsvaret frem at kriminalisering av ektefelles arbeid i hjemmet er et inngrep i retten med respekt for familielivet etter nettopp Grunnloven §102 og EMK art.8. Det understrekes at det må gjøres en forholdsmessighetsvurdering som følger av art.8 nr.2. Det innebærer at det må gjøres en balansert avveining mellom hensynet til nasjonal sikkerhet, offentlig trygghet og individets respekt for privat -og familieliv. Omsorg for egne barn er kjernen av hva art.8 er ment å verne. Husarbeid kan helle mer i retning av å tilrettelegge for ektefellens terrorarbeid.

Forarbeidene vurderer ikke forholdet til menneskerettskonvensjonen EMK. Verken art.8, eller andre menneskerettslige forpliktelser er oppe til vurdering. Høyesterett uttaler at dette, på generelt grunnlag, ikke kan regnes som å delta ved å bidra med huslige aktiviteter og tilrettelegging. Retten begrunner dette synspunktet med at da forarbeidene ble skrevet var ikke dette en problemstilling som var vanlig, og dermed ikke aktuelt for lovgiver å vurdere, jf HR-2022-2418-A avsnitt 26.

4. Rettspraksis

4.1. Dommen HR-2022-2418-A

I HR-2022-2418-A ble en norsk kvinne dømt til ett år og fire måneder fengsel. Dommen ble ansett som avsonet ved varetekt. Dommen ble avsagt med dissens 3-2. Dette er det første

tilfellet hvor en norsk kvinne blir dømt etter strl. §136 a for å ha «deltatt i» en terrororganisasjon i kraft av å ha vært gift med en fremmedkriger, og i hovedsak tatt seg av hus og hjem.

Det ble tatt dissens i alle tre rettsinstanser. Det er et tydelig tegn på at disse typer saker er krevende, og at det ikke finnes et klart svar.

Saken dreier seg om en norsk-pakistansk kvinne som vinteren 2013 reiste til Syria. Hennes ektemann kjempet på daværende tidspunkt for terrororganisasjonen ISIL. De to fikk et barn. I 2015 giftet hun seg på nytt, da den første ektemannen ble drept. Hun fikk et nytt barn med den nye ektemannen. Høyesteretts flertall, med tre dommere, mente hun kunne straffes for tidsrommet juni 2013 da str. §136 a ble innført jf. str. av 1902 §147 d om deltagelse, og frem til årsskiftet 2013/14 da retten fant det bevist at oppholdet ikke lenger var frivillig.

Kvinnen reiste til Syria vinteren 2013. Straffebestemmelsene mot deltagelse i en terrororganisasjon ble innført i juni 2013, jf. Strl. 1902 §147 d og strl. 2005 §136 a, noe som hindret henne i å straffes for det første halve året hun oppholdt seg der.

Dommen er viktig for å forstå hvordan slike saker bør behandles. Flertallet legger til grunn at omsorg for egne barn ikke kan straffes som deltagelse i terror. Å ta seg av ektemann og hjem må inngå i en bredere vurdering om tiltalte kvalifiserer til å delta i terrororganisasjonen.

I lagmannsretten legges det til grunn at tiltalte tilsluttet seg et mer ekstremt islamsk nettverk, og ble mer og mer tilknyttet en mer bokstavtro tolkning av koranen. Hun brukte sosiale medier til å ytre seg om sine positive holdninger til opprettelsen av et islamsk kalifat. Retten mener uttalelser på sosiale medier, og samtaler med ektemannen, viser at hun var sterkt radikalisert før hun reiste til Syria. Det taler for at hun valgte å reise for å støtte ekspansjonen av ISIL og deres arbeid med å opprette en islamsk stat, og ikke i første rekke på grunn av kjærlighet. Retten mente å finne det bevist at kvinnen støttet ISILs ideologi.

Forsvarerne fremførte to hovedgrunner til at kvinnen skulle frifinnes. Det ene dreide seg om hennes rolle som ektefelle ikke kvalifiserer til «delta i» jf. strl. §136a . Det andre dreide seg om at forsvaret mente at hun var utsatt for menneskehandel jf. Strl. §257. Det relevante å legge vekt på i denne oppgaven er det første hovedmomentet.

Retten har for det meste bygd sin avgjørelse på kvinnens egne forklaringer, samt politiavhør. Kvinnen reiste frivillig, og retten mente hun i stor grad visste hva som ville møte henne da hun kom til Syria.

I perioden flertallet dømte kvinnen var hun en viktig støttespiller for sin ektemann, og muliggjorde med sitt arbeid i hjemmet at han kunne utføre oppdrag på vegne av ISIL. De omtalte huslige oppgavene er tiltenkt kvinner i ISIL.

Fra årsskiftet 2013/14 var det flere momenter som ble vesentlig endret. Kvinnen ble nektet å reise hjem av daværende ektemann, og forholdene hun levde under var preget av mye vold. Dette ble etter hvert sett i sammenheng med at oppholdet i Syria ikke lenger var frivillig, og retten betegnet det som en tvangssituasjon. De siste årene i Syria frem til returen til Norge i 2020 tilbrakte hun i flyktningeleiren i AL-Hol. Her beskrives forholdene som umenneskelige. Dette, sett under ett, mente flertallet var såpass tungtveiende årsaker til å gi strafferabatt.

Mindretallet er enige om at omsorg for egne barn ikke kan straffes. De har imidlertid et annet syn på hvilken betydning arbeid i hjemmet, rollen en ektefelle skal ha, samt hvorvidt dette er noe man kan straffes for.

Det vises videre til den tidligere nevnte ordlyden i strl. §136a, der husarbeid i en naturlig, språklig forståelse ikke faller inn under disse definisjonene.

Retten skriver videre i avsnitt 37 at straffeansvaret må bero på en konkret vurdering av formålet med tiltaltes handlemåte, og i hvilken sammenheng handlingene inngår i.

Islam har et vesentlig annet kvinnesyn enn i vestlige land. Det er ingen kvinner som har mulighet til å kjempe i fronten, eller på annen måte delta i terrorvirksomhet. De skal stelle i hjemmet, og legge forholdene til rette for sine ektefeller. Flertallet mente derfor at kvinnens bidrag var kvalifisert til opprettholdelsen av terrororganisasjonen.

Retten flertall konkluderte nokså raskt med at tiltalte oppfyller kravene til den objektive gjerningsbeskrivelsen i strl. §136a, og at hun derfor regnes for å ha deltatt i en terrororganisasjon. Flertallet mente, etter en samlet vurdering, at det var liten tvil om at tiltalte la til rette for at ektemannen kunne krige for ISIL, og at hun hadde et for aktivt og kvalifisert bidrag til opprettholdelsen av organisasjonen. De mente med dette at hun klart oppfylte kravet om å ha «deltatt» jf. strl. §136a.

Det må gjøres en bredere vurdering av tiltaltes rolle, og omfanget av den aktuelle organisasjonen. Om tiltalte har gitt bidrag på andre måter er viktig å ha med i denne vurderingen, jf. avsnitt 38.

Mindretallet er enige i begrepsavklaringen flertallet redegjør for, men er uenige i at husarbeid ikke alene kvalifiserer til å delta i en terrororganisasjon, samt er et aktivt bidrag jf. avsnitt 91. Forarbeidene s.87 trekker i samme retning. Det kreves en kvalifisert nærhet mellom tiltaltes handlinger, og terrororganisasjonens virksomhet for at forholdet skal kunne straffes, jf. avsnitt 91. Det vises til HR-2018-1650-A, hvor det pekes på at et aktivt bidrag til opprettholdelse av organisasjonen må være til stede.

Videre presiseres det i forarbeidene at det kun er «kvalifiserte bidrag» som kan straffes, jf. Prop. 131 L særmerknad §147a. Oppsummert mener mindretallet at husarbeid ligger for langt unna hva «delta i» er ment å romme.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden oppfyller ikke klarhetskravet på strafferettens område. Forarbeidenes taushet støtter argumentasjonen. Det kan dessuten være vanskelig å finne handlingsalternativer. Det ville være å delvis avslutte samlivet, noe retten ikke kan kreve.

Oppsummeringsvis mener mindretallet at det må noe mer til, med mer direkte tilknytning og aktive handlinger for å kvalifisere til deltakerbegrepet i strl. §136a. Avslutningsvis trekkes det frem at et personlig ønske om å støtte en ideologi, når det gjelder straffebudets objektive vilkår, ikke kan veie opp for fravær av faktiske bidrag.

Jeg vil komme nærmere inn på elementer i argumentasjonen både fra flertallet, og mindretallet i redegjørelsen av straffebudet.

4.2. Medvirkning

Av strl. §15 følger det som utgangspunkt at medvirkning til en straffbar handling skal straffes. Om forsettskravet etter strl. §21 er oppfylt, betyr det at en som bidrar til hovedforbrytelsen, straffes for medvirkning.

Strl. §136a gir et spesielt medvirkningsansvar. En tiltalt kan straffes uten å direkte ha bidratt til en kriminell handling, selv om den naturlige språklige forståelsen skulle tilsi at medvirkning ikke straffes. Dette har man valgt å gjøre for å kunne straffe forberedende handlinger, og dermed forhindre terrorangrep. Det er vanskelig å trekke en konstant grense mellom bidrag og medvirkning.

Medvirkende årsaksfaktor er det man legger til grunn i norsk strafferett, og medvirkningen skal knytte seg til konkrete handlinger. Strl §136a skiller seg ut her. Bidraget trenger ikke nødvendigvis knytte seg til konkrete terrorhandlinger. Dette har man gjennomført som et ledd for å bekjempe alle former for terrorisme, og det kan virke forebyggende.

Fordi medvirkning ikke straffes direkte, må kvinnens bidrag være tilstrekkelig for å kunne anses som at hun er en hovedperson, og ikke kun en medhjelper. Dette til tross for at terskelen ikke ligger høyt, jf. HR-2018-1650-A avsnitt 46.

Norsk rettspraksis ser ut til å oppstille en høyere terskel for hva medvirkning innebærer for ektefeller. Det er lagt til grunn at det skal være lov å leve sammen med en ektefelle som er kriminell. En kvinne ble i Rt-2005-934 dømt for medvirkning til oppbevaring av narkotika. Medvirkningen ble begrenset til å gjelde narkotikaen som ble beslaglagt, og ikke hva som hadde vært oppbevart tidligere.

Rt-1957-476 er et annet eksempel. En mann hadde ikke gjort noe for å stoppe sin kone fra å selge ulovlig brennevin. Retten mente mannen ikke hadde rettslig plikt til å hindre virksomheten konen drev med, selv om han kjente til det hun drev med.

Med disse eksemplene kan det å bedrive dagligdags husarbeid vanskelig kunne regnes som medvirkning til terror.

5. Internasjonal rett

5.1. Et lite land i en stor verden

Alle land har et selvstendig ansvar for å sørge for sine egne innbyggere. Samtidig er man avhengig av et samarbeid på tvers av grensene for en effektiv bekjempelse.

Norge er et lite land, og omfanget av terrorrelaterte handlinger er begrenset. Det betyr ikke at vi ikke trenger en tydelig lovgivning. Selv om terror sjelden forekommer i Norge, kan det få fatale konsekvenser hvis et angrep skulle inntreffe.

Den internasjonale verdensorden har satt kampen mot terrorisme på dagsorden i allerede to tiår. Allerede i 1997 vedtok man terroristbombekonvensjonen, og i 1999 terrorfinansieringskonvensjonen. I 1999 vedtok FN en svarteliste av enkelte terrororganisasjoner. Da EU vedtok en rammeavtale mot terrorisme i 2002, ble medlemslandene pålagt å kriminalisere deltakelse og leding av terrororganisasjoner. Dette gjorde at også Norge satte kampen mot terror på dagsordenen. Likevel ble ikke deltakelse kriminalisert i Norge da konvensjonen ble gjennomført i norsk rett i 2003.

Enkelte har tatt til orde for å opprette en internasjonal terrordomstol. Det ble gjort i Nürnberg etter 2.verdenskrig med gode resultater. Med tanke på at terror påvirker hele verden, kan det gi en effektiv nedkjemping av problemet. Om man klarer å få tak i sentrale lederskikkelser vil nedkjempelse kanskje være enklere.

En internasjonal straffedomstol krever bredt internasjonalt samarbeid. I Roma-vedtektene for Den internasjonale straffedomstolen, er det ikke vedtatt noe angående terror. Man har ikke klart å komme til enighet om en definisjon av "terrorisme."

Utviklingen innenfor internasjonal rett har vært stor siden Roma-vedtektene, og mye har skjedd, både av dem som begår terror, samt straffeforfølgning. Det har av flere foreslått å opprette en internasjonal tribunal, hvor også deltagelse kunne vært en del av straffeforfølgningen. Dette, og også hvordan dette kunne fungert i praksis er det enighet om, men det er per dags dato ikke konkrete planer om noe slikt.

5.2. Internasjonalt samarbeid

Lovgiver peker på at det er «et mål for Norge å være på linje med EU når det gjelder terrorbekjempelse, blant annet for å sikre effektivt politisamarbeid.» Det kan derfor være relevant å se til EU-direktivet, samt andre lands rettspraksis på hvordan de løser rettsspørsmål som ikke er løst i norsk rett.

I Europa har de fleste land en straffelov hvor terrordeltagelse er kriminalisert. I de fleste tilfeller er det snakk om fremmedkrigere som bevisst reiser til krigsområder for å bidra som fremmedkrigere.

Ved å reise, og direkte bidra til terror, faller man klart innenfor hva rammeavtalen fra EU art.2 nr. 2. beskriver.

Artikkel 2 nr.2:

«... participating in the activities of a terrorist group, including by supplying information or material resources, or by funding its activities in any way, with knowledge of the fact that such participation will contribute to the criminal activities of the terrorist group.»

Det er åpenbart at å direkte bidra til terror er ment å rammes av bestemmelsen, og klart skal være straffbar. Kvinners rolle er mer komplisert.

I lys av at Norge ikke er en del av EU, er heller ikke avtalen bindende. Den har likevel hatt betydning da kapittel 18 i straffeloven ble utformet. Fordi sakene er sjeldne, og det kan være lite å hente i vår egen rettspraksis, er det relevant å se til andre land det er naturlig å sammenligne seg med. Å følge samme retningslinjer som rammeavtalen legger til grunn, kan beskytte Norge i kampen mot terror.

Terror har fått et eget kapittel i svensk lovgivning (Lag 2003 : 148). Landet har valgt å ikke straffe deltagelse isolert. Lovgiver mente det var overflødig fordi slike handlinger vil bli rammet av andre straffebed.

Finland har en modell som retter seg mot ledelse, og kvalifiserte former for deltagelse. Hva som faller inn under «kvalifisert deltagelse» er uttrykt gjennom strafflag kap.34a §4.

Både Tyskland og Danmark var tidlig ute med å hente hjem sine egne kvinner og barn fra Syria. Danmark er et land det er naturlig å sammenligne seg med. De har valgt å kriminalisere og straffeforfølge kvinner som returnerer. Jeg skal derfor forsøke å dra noen paralleller til danskenes håndtering av disse kvinnene frem mot norske myndigheters håndtering.

Norges strl. §136a har klare likheter med danske strl. §114e. Dansk strl. §114e lyder:

«Med fængsel indtil 8 år straffes den, som i øvrigt fremmer virksomheden for en person, en gruppe eller en sammenslutning, der begår eller har til hensigt at begå handlinger omfattet af §§ 114, 114 a, 114 b, 114 c eller 114 d.»

Man ser her at ordlyden «øvrigt fremmer virksomheden» kan sammenlignes med «deltar i». Etter dansk rett er det lavere krav til at man deltar i en organisasjon, så lenge man har til hensikt å begå terror. Det må forstås slik at terskelen for å dømme for deltagelse ligger noe lavere etter dansk str. §114e enn i norsk str. §136a.

5.3. Rettspraksis i andre land

I dansk rett ble en kvinne dømt til fem års fengsel for å ha deltatt i ISIL. Retten mente også at kvinnen hadde medvirket til å rekruttere sin søster. Kvinnen nektet straffskyld, men retten fant det bevist at hun hadde oppholdt seg i Syria, og sluttet seg til ISIL. Hun ble anholdt i Tyrkia i 2019.

I motsetning til kvinnen som ble dømt i norsk rett, nektet den danske kvinnen å forklare seg om hva hun hadde gjort i Syria. Som nevnt tidligere ble den norske kvinnen i stor grad dømt basert på egne forklaringer. I Danmark måtte retten basere seg på innhentet bevis. Dette er bevis det både kan være vanskelig å føre for retten, samt vanskelig å få tilgang til.

Retten mente at kvinnen hadde vist stor interesse for ISIL og radikal islam før hun dro, og mente dette var et tungtveiende argument. Familien hennes i Danmark hadde mottatt bilder hun hadde sendt, angivelig fra Syria. Det kan derfor synes at bevisbildet var noe svakere mot forholdene til den norske kvinnen.

Lagmannsretten la imidlertid til grunn i LB-2016-150638 punkt 5 at å reise til områder kontrollert av ISIL, og innrette seg etter deres regime i seg selv er nok til å rammes av strl. §136a. På en annen side var det her snakk om fremmedkrigere som sluttet seg til ISIL. I TOSLO - 2018 - 136259 s.16 kom tingretten til at det samme ville gjelde for kvinner som ønsket å delta.

6. Strafferammen

6.1. Rettslige konsekvenser

Brudd på strl. §136a er fengsel inntil seks år. Retten har lagt normalnivået for deltagelse i ISIL som fremmedkriger til fengsel i fire år og seks måneder.

I HR-2022-2418-A ble kvinnen dømt til ett år og fire måneder fengsel under dissens. I lagmannsretten dømte flertallet kvinnen til fengsel i to år og seks måneder. At det i begge instanser er dissens viser at saken er kompleks, og at det ikke nødvendigvis er enighet om hvordan denne problemstillingen bør løses i norsk rettsvesen.

To personer ble dømt til fengsel i henholdsvis fire år og seks måneder og fire år og tre måneder. Det ble lagt vekt på at begge tiltalte hadde sverget troskap til ISIL, samt underlagt seg organisasjonens kommando. Det ble ikke bevist at de direkte deltok i kamphandlinger, men de bar våpen.

Høyesterett la vekt på varighet av deltagelse, hvilke oppgaver som ble gjennomført og at arten av organisasjonen var av betydning. Denne type deltagelse har større nærhet til det å “delta i”. Derfor legger retten seg i det øvre sjiktet av strafferammen. Det gir en indikasjon på skalaen av hvordan straffen bør settes.

I samme dom ble straffen for en tredje person anslått til mellom seks og syv måneder. Denne personen hadde sendt klær og annet materiell. Retten anså dette som et mindre alvorlig bidrag.

I HR-2022-2418-A legger flertallet til grunn at tiltaltes bidrag var av en beskjeden art, og derfor måtte regnes i nedre sjikt av hva som ligger i deltagelse etter strl. §136a. Forholdet i saken var heller ikke langvarig. Tiltalte ble derfor dømt til to år og seks måneders ubetinget fengsel.

Retten peker på varigheten av deltakelsen, hvilken organisasjon det er snakk om og hvilke oppgaver som har blitt utført som relevante momenter.

Straffeskjerpende omstendigheter er, i tillegg til det som allerede er nevnt, at det er snakk om terrororganisasjoner som bedriver svært alvorlig kriminalitet, og at allmennpreventive hensyn skal ha stor vekt.

Selv om kvinner i hovedsak rekrutteres til ISIL og Kalifatet for å ta vare på hus og hjem, kan de bidra i andre roller. I TOSLO-2018-136259 ble en norsk kvinne dømt til to år og ni måneders fengsel for spreiring av ISIL-propaganda, for støtte til ISIL gjennom

kontaktformidling og først på å reise til Syria. Her understrekes det at også forsøk på å reise i den hensikt å støtte kalifatet bør straffes.

Kvinnen hadde også gitt økonomisk støtte til en mannlig fremmedkriger. At retten setter en relativt streng straff uten at man har oppholdt seg i Syria, er ment å ha en sterk allmennpreventiv effekt.

Det er flere omstendigheter som på en annen side kan gi en mildere straff.

Dersom tiltalte er hardt rammet av lovbruddet, skal det tas hensyn til.

Ofte har kvinnene bodd i flyktningleirer omtalt som farlige, og styrt av terrororganisasjonen. I HR-2022-2418-A avsnitt 78 trekker flertallet dette frem som en formildende omstendighet som bør vektlegges betydelig. Tidsaspektet, samt at omstendighetene rundt er brutale over lang tid har stor betydning.

Kvinnen hadde blitt utsatt for mye psykisk og fysisk vold som hadde påført traumer, og vært en alvorlig påkjenning. Retten trekker dette frem som et moment i en helhetlig vurdering. Slike forhold er ikke unike for denne kvinnen, og kan være av interesse for fremtidige saker. I tingretten la imidlertid dommeren vekt på at PTSD og kvinnens personlige forhold måtte vike for allmennpreventive forhold. Høyesterett har større presedens.

I praksis vil det være nærmest umulig å forlate flyktningleirer i Syria som er kontrollert av ISIL. En flukt vil sette personen i fare. Kvinnene er i stor grad underlagt ektemannens regime. En flukt er avhengig av ektemannens velsignelse, noe som i praksis er umulig. I ISIL-kontrollerte områder har ikke kvinner anledning til å ferdes utendørs alene.

Risikoen ved å forlate et IS-kontrollert område kan være større enn å bli værende. Denne risikoen må veies opp mot skadepotensialet det har å forbli deltagende. Når man har ansvar for barn kan denne vurderingen være vanskelig. Det må gjøres en skjønsmessig vurdering om hvorvidt en tvangssituasjon spiller inn i straffeutmålingen. Menn har større bevegelsesfrihet. I andre saker har retten lagt til grunn av det straffbare forholdet opphører når den tiltalte forlater det okkuperte området. Lagmannsretten mener likevel at dette ikke er rimelig vektlegge.

Dersom lovbrøteren har gode muligheter for rehabilitering, skal retten legge vekt på det.

Kvinnene er ofte sterkt radikalisert. Rehabilitering er et viktig moment for å få dem tilbake i samfunnet, samt et viktig forebyggende tiltak. At returnerte kvinner tar avstand fra radikalisert og ekstrem ideologi bør gi en strafferabatt. På denne måten sender man ut et signal til andre om hvilke holdninger vi som samfunn aksepterer.

6.2. Hensikt og forsett

Da de nye straffereglene mot terrorisme ble utviklet, så man en tendens til at forsett, hensikt og motiv ble viktigere for å idømme straff.

For å kunne straffe tiltalte må tiltalte ha forsett om alle gjernings-elementene, jf, strl.§§ 21 og 22.

Skyldkravet innebærer at tiltalte må ha utvist forsett i forhold til sin deltagelse i terrororganisasjonen, men det fremheves at vedkommende ikke må ha hatt et terrorforsett. Dette begrunnes med at deltakelse i seg selv er nok for å idømmes straff. Det kreves ikke at den tiltalte hadde forsett å begå terror, men må ha visst at det var snakk om en organisasjon som oppfyller kravene til terrororganisasjon med tanke på struktur og varighet, og at organisasjonens hovedformål er å begå terrorhandlinger.

Forarbeidene skriver at i vurderingen av dette ligger tiltaltes deltagelse, i hvilken grad organisasjonen er en terrororganisasjon og om vedkommende har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler.

At det ikke kreves forsett om konkrete terrorhandlinger er et resultat av Høyesterett sin uttalelse i HR-2013-1143-A hvor retten mente terrorforsettet ville være overflødig da støtte uansett var å regne som straffbart.

I disse sakene er det av betydning hvilken grad den tiltalte var klar over situasjonen i Syria, og ektefellens rolle som fremmedkriger. Rammebeslutningen fra EU støtter at det må kreves at deltakeren må ha hatt forsett om å bidra til terrororganisasjonen.

I HR-2022-2418-A ser man at retten stort sett har tatt utgangspunkt i kvinnens egne forklaringer, og det som har kommet frem i politiavhør. Kvinnen reiste i utgangspunktet frivillig til Syria. Hun var i stor grad klar over situasjonen der, og har ytret ønske om å leve under et strengt islamsk styre. Dette styrker skyldkravet, og er godt dokumentert i hennes ytringer på sosiale medier.

Både i saken mot den danske, og den norske kvinnen ser man at kvinnene i forkant av reisen har engasjert seg i nettverk som fremmer ekstern islamisme. I HR-2022-2418-A var kvinnen aktiv i den islamistiske gruppen Profeten Ummah i forkant av reisen. Det taler for at man er klar over hva ektemannens organisasjon driver med, og gir også indikasjoner på hva som venter i Syria.

Som tidligere nevnt, har sosiale medier spilt en viktig rolle i mange av disse typer saker. Det gir gode bevis for at kvinnene er klar over hva de blir med på.

Om en ikke har forutsetninger til å kunne forutsi situasjonen i Syria, og blir fanget i et hjem preget av tvangsarbeid og vold, uten mulighet for å komme seg ut, vil saken stille seg annerledes. Retten ga kvinnen medhold i at hun etter 2014 ikke kunne straffes for de forhold hun var tiltalt for, fordi hun levde under et tvangslignende regime.

6.3. Rettspolitiske vurderinger

Bekjempelse av terror er omdiskutert og vanskelig. Lite av den store debatten har dreid seg om selve strl. §136a. Det kan være interessant å se strl. §136a i en større sammenheng hva gjelder den rettspolitiske diskusjonen.

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet foreslo i en utredning i 2015 at man skulle frata statsborgerskapet for mennesker som har handlet i strid med straffelovens kapittel 17,18 og 19, eller lovbrudd med en strafferamme på 21 år eller mer, dersom de har dobbelt statsborgerskap.

I 2017 kom en utvidet versjon av forslaget, hvor det ble foreslått at statsborgerskapet kunne fratras dersom lovbrudd ble begått innenfor en strafferamme på «6 år eller mer», §26a. Dette er en stor endring som kan få store konsekvenser, også for strl. §136a.

I forslaget fra 2015 ønsket man å ramme de mest alvorlige handlingene. Ved å senke terskelen for strafferammen kan man diskutere om en så stor konsekvens det er å miste statsborgerskapet er proporsjonal med selv mindre bidrag i form av deltagelse.

I forslaget fra 2017 ble det videre foreslått en ny §26b hvor det ble åpnet for en mer skjønnsmessig vurdering av å frata noen statsborgerskap. I bestemmelsen skulle hensyn til «grunnleggende nasjonale interesser» legges til grunn.

Forslaget skapte stor debatt. Motstanderne mente det ville bidra til en betydelig svekkelse av rettssikkerheten. Det er Justis -og beredskapsdepartementet som hovedsakelig har lov til å fatte slike vedtak, ikke rettsvesenet.

Marta B. Erdal og Arnfinn H. Midtbøen, henholdsvis fra Institutt for fredsforskning og Institutt for samfunnsforskning, pekte på tre problematiske sider av forslaget i en artikkel i Dagbladet (2017).

1. Forslaget kan medføre en urettferdighet ved at identiske forbrytelser blir behandlet ulikt.
2. Rettssikkerheten blir svekket ved at «nasjonale interesser er truet», ikke er tydelige nok og at vedtakelsen dermed skjer av administrative vedtak.
3. Norskfødte barn som, senere har fått statsborgerskap, kan miste tilliten til rettsvesenet.

6.4. Behovet for ny straffebestemmelse

Trusselvurderingen til PST var et viktig bidrag i arbeidet med proposisjonen. Særlig pekte PST på faren for at unge personer som slutter seg til en terrororganisasjon, og reiser til utlandet for deretter å returnere til Norge, utgjør en trussel. Dette settes i sammenheng med at de har blitt radikalisert, og dermed kan ha økt vilje til å gjennomføre terrorhandlinger eller aksjoner.

Strpl. §222d gir politiet og PST hjemmel til å iverksette tvangsmidler ”for å avverge alvorlig kriminalitet». Det forebyggende elementet i strl. §136a vil bli forsterket om man ser bestemmelsen i sammenheng med strpl. §222d.

FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 (2001) OP 2 (e) var også viktig. Den pålegger medlemsstatene å sikre personer som deltar i terrorhandlinger, eller bidrar med støtte skal straffes “...straffens behøring gjenspeiler hvor alvorlig slike terrorhandlinger er» lå til grunn da Stortinget vedtok straffeloven 1902 §147a, hvor terrorhandlinger ble definert.

Tilbake i 2007 foreslo Utenriksdepartementet, og statsadvokatembete å kriminalisere deltagelse i terrorgrupper. Begrunnelsen var et behov for å kunne straffe også de som har en vagere rolle i gruppen, eksempelvis bakmenn, eller personer med «åndelig veiledning». Disse menneskene er ikke direkte bidragsytere, men kan likevel spille en viktig rolle. Forslaget ble ikke vedtatt. Lovutvalget mente det kunne være vanskelig å håndheve og reise flere prinsipielle betenkeligheter. Det er viktig å se konteksten av tiden. I 2007 var trusselen fra ISIL så å si ikke eksisterende, og problemstillingen som denne oppgaven forsøker å finne svar på var ikke relevant.

I 2012 sendte Justis -og beredskapsdepartementet et høringsnotat hvor de redegjorde for at det var behov for lovendringer når det gjaldt terror og deltaking. Verden har endret seg, og i takt med dette har også PST uttrykt behov for endringer. PST sendte allerede i 2011 et brev der de uttrykte dette.

Dersom man står i et medlemsregister kan man ikke uten videre legge til grunn at dette alene utgjør et farepotensial. Det stiller seg annerledes dersom personen sverger troskap til organisasjonens ideologi, og lar seg underkaste en streng kommando. Det finnes flere eksempler i norsk underrettspraksis på sverget troskap til ISIL, eksempelvis LB - 2015-108037 s.9 og LB - 2016 - 150638 s.13. I førstnevnte sak la forsvaret til grunn at vedkommende hadde drevet humanitært arbeid i et forsøk på å hjelpe den syriske befolkningen. Det kan muligens sammenlignes med husarbeid, og tilrettelegging i hjemmet. Her mente retten at hans humanitære bidrag var svært begrenset, og dermed ikke kunne ilegges vekt.

Tilstedeværelse på et sted hvor det foregår terrortrening er ikke ulovlig. Ren passiv tilstedeværelse faller utenfor lovens virkeområde. Dette er i hovedsak ment å beskytte dem som er lurt uten mulighet for å forlate steder og journalister.

7. Veien videre

Det ville vært en fordel med en tydeligere begrepsavklaring av hvordan forstå deltakerbegrepet fra lovgiver. Selv om problemstillingen er relativ ny, er det rom for å gi føringer. Det er imidlertid et omdiskutert tema, og ut ifra den offentlige samtale ser det ikke ut til å være en tydelig enighet blant politikerne om hvordan denne problematikken bør løses.

I mars 2023 ble to søstre, som hadde reist til Syria, returnert til Norge. Her ble de pågrepet av PST, og sitter i skrivende stund i varetekt, mens saken mot dem etterforskes. Når denne saken kommer opp, vil det bli tydelig hvilken retning norsk strafferett går hva gjelder kriminalitet knyttet til terror.

8. Avsluttende bemerkninger

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å finne en løsning på hvordan man skal håndtere kvinner som returnerer til Norge etter å ha bodd sammen med ektemenn som har arbeidet som fremmedkrigere, og bidratt til terror. Oppgaven viser at teamet er vanskelig også for domstolen, og det er ikke etablert en fast praksis på hvordan strl. §136a skal og bør forstås.

For å straffes etter strl. §136a må det være bevist at personen;

1. Er en del av en organisasjon av en viss størrelse, og med et hierarkisk oppbygging og struktur. Organisasjonen må gjennom sin virksomhet begå handlinger med terror som hovedformål. Videre må organisasjonen ha “tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler».
2. Må ha gitt tilstrekkelig aktive bidrag for opprettholdelse av organisasjonen. Det inkluderer bidrag som medlemskap, økonomisk bidrag, rekruttering eller annen materiell og immateriell støtte. Det må kunne bevises en nærhet mellom bidraget og organisasjonen.
3. Tiltalte må ha vist at bidraget gikk til en “terrororganisasjon”, og det må være snakk om forsett.

Sakene er komplekse, og flere ting må sees i en større sammenheng.

Den overhengende trusselen om terror brer seg over hele verden. Det byr på nye, store utfordringer for strafferetten og Norge som en rettsstat. Det vokser stadig frem nye former for terror, og behovet for å slå effektivt ned på den type organisert kriminalitet skal ikke gå på bekostning av den enkeltes rettssikkerhet. Det er i vanskelige saker at prinsippene rettsstaten er ment å verne blir satt på prøve.

Debatten kan fort spore av til en moralsk debatt om hvorvidt det er galt av disse kvinnene å reise. Gjennom oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i gjeldende rett i et forsøk på en løsning.

Straffeloven §136a utfordrer legalitetsprinsippet ved at ordlyden ikke gir et tydelig svar på hva deltagelse innebærer. Bestemmelsen er heller ikke avgrenset mot konkrete handlinger.

Internasjonalt samarbeid er avgjørende i kampen, men det stilles også krav til det nasjonale rettsvesenet. En effektiv etterretning spiller en viktig rolle. Strengt rettslige konsekvenser er viktig for en allmennpreventiv effekt. Det kan stå i et spenningsforhold til demokratiske verdier som verner om rettsstaten, og grunnleggende menneskerettslige prinsipper.

Strl. §136a må vurderes ut ifra en helhetlig tolkning av sakenes komplekse problemstillinger. Å kriminalisere å ta vare på egne barn kan i seg selv ikke straffes. Det kommer tydelig klart frem i HR-2022-2418-A. Rollen som kone kan heller ikke isolert sett straffes. Som det fremkommer i avsnitt 36 kan likevel dette være elementer i en større vurdering.

Samtidig er forebyggende tiltak mot terror avgjørende i bekjempelsen av denne type alvorlig kriminalitet. Norge har ansvar på internasjonalt nivå for å bekjempe terror. Strengt rettslige konsekvenser har en viktig preventiv effekt.

9. Litteraturliste

9.1 Lover og forskrifter

- 1814 Lov 17. mai 1814 Grunnloven
- 1902 Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almidelig borgelig Straffelov (straffeloven 1902)
- 1981 Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
- 1995 Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)
- 1998 Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven)
- 1999 Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- 1999 Lov 3. desember 1999 nr. 82 om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.)
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

9.2 Forarbeider

NOU 1993:3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelse

NOU 2012 :14 Rapport fra 22-juli-kommisjonen

NOU 2002 : 4 Ny straffelov

NOU 2003:18 Rikets sikkerhet

NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap

NOU 1977:35 Lov om barn og foreldre

NOU 2020: 4 Kriminalisering av deltagelse i og rekruttering til kriminelle grupper

Ot.prp. nr. 3 (1998-1999) Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.)

Ot. prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN - konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråd resolusjon 1373 28. september 2001)

Ot.prp.nr.62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff, mv.)

Ot.prp.nr 90 (2003-2004) Om lov om straff

Ot.prp.nr. 8 (2007-2008) Om lov om endring i straffeloven 20.mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildene omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og strafferett en 2005 mv. (forberedelse av terrorisme m.m.)

Prop 146 L (2016-2017) Endringer i statsborgerloven mv. (tap av statsborgerskap ved straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser)

Innst. O. nr. 51 (1998-1999) Om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Innst. 442 L (2012-2013) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.)

9.3 Internasjonale kilder

1947 - International Military Tribunal, Nuremberg – *Trial of the major war criminal 14. November – 1. October 1946*. Volume 1.

1949 - Genèvekonvensjonen av 12. august 1949

1950 - Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)

1966 - FN konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)

1994 - FNs resolusjon 49/60 av 9. desember 1994

1998 - Roma - vedtektene for Den internasjonale straffedomstol av 17. juli 1998

1999 - FN - konvensjon 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme

1999 - FNs sikkerhetsråds resolusjon 1267, 15. oktober 1999

<https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267>

2000 - FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet

2001 - FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1373, 28., september 2001, hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fns-sikkerhetsrads-resolusjon-1373/id107760/>

2002 - Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on combating terrorism (2002/475/JHA)/EUs rammeavgjørelse

Lovbekendtgørelse nr. 1156 av 20. september 2018 (Straffeloven) (Danmark) LFF 2001-2002

Kafkaris vs. Kypros

[https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:\[%22Kafkaris%20v.%20Cyprus%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-85019%22\]}%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:[%22Kafkaris%20v.%20Cyprus%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-85019%22]}%7D)

Proposition 2002/03:38, Sveriges Riksdag

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/straffansvar-for-terroristbrott_GQ0338/html/

9.4 Rettspraksis

HR-2013-1143-A

HR-2016-1422-A

HR-2018-1650-A

HR-2020-2019-A

HR-2020-955-A

HR-2022-1299-A

HR-2022-2418-A

Rt-2014 s.1150

Rt-1957-476

LB-2015-108037 s.13

LB-2021-95097

LB - 2019 - 64808

TOSL - 2020- 66298 - 1

9.5 Bøker

Gröning, Linda, Husabø, Erling Johannes og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, Fagbokforlaget 2015.

Husabø, Erling Johannes, *Terrorisme i norsk strafferett: Ein analyse av straffelova kapittel 18*, Fagbokforlaget 2018.

Holter, Katrine, *Hensikt og omkringliggende begreper i strafferetten*, 1. utgave, Karnov Group Norway 2020.

Andersson, Anna, Sofie A.E. Høgestøl og Anne Christine Lie, *Fremmedkrigere, Forebygging, straffeforfølgning og rehabilitering i Skandinavia*, 1. utgave, Gyldendal Norsk forlag AS 2018

Ali, Mah Rukh, *Trusselen fra IS - terror, propaganda og ideologi*, 2016, Kagge forlag

Matningsdal, Magnus *Straffeloven - De straffbare handlingene - Kommentanutgave*, 1. utgave, Oslo, 2017

Husabø, Erling Johannes og Ingvild Bruce *Fighting Terrorism through Multilevel Criminal Legislation. Security Council Resolution 1373, the EU Framework Decision on Combating Terrorism and their Implementation in Nordic, Dutch and German Criminal Law*. Martinus, Leiden/Boston, 2009.

Eskeland, Ståle, *De mest alvorlige forbrytelser* 1. utgave, Trondheim, 2011

Andenæs, Mads Henry *Rettskildelære*, 2. utgave, Oslo, 2009

9.6 Artikler

Husabø, Erling Johannes "Kampen mot terrorismen» Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidensab 2004

Jerkø, Markus "Om deltagelse i terrororganisasjon» Lov og rett, 16.12.2021

<https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1504-3061-2021-10-03>

Husabø, Erling Johannes Pre - aktiv strafferett

https://w2.uib.no/filearchive/temaside_3_hovudtankane-1-.pdf

Husabø, Erling Johannes, Sluttrapport til Norges Forskningsråd for prosjektet PRE-AKTIV STRAFFERETT Bergen, 12. desember 2007

<https://w2.uib.no/filearchive/sluttrapport-for-pre-aktiv-strafferett-2-1-.pdf>

Wessel - Aas, Jon, Krigen mot terror og den norske rettsstaten,
Internasjonal politikk, 27.02.2012

<https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/ISSN1891-1757-2012-01-08>

Wessel - AAs, Jon, Status for ytringsfriheten i Norge, 2014

<http://ytringsfrihet.no/publikasjon/rapport-pressefrietens-kr-i-2014-ett-skrutt-fram-og-to-tilbake-2014>

Kolsrud, Kjetil, "IS - kvinnen domfelt for deltagelse i terrororganisasjon» rett.24.no 4. mai 2021 (lest 10.10.23)

<https://rett24.no/articles/is-kvinnen-domfelt-for-deltakelse-i-terrororganisasjon>

"IS-kvinne dømt i lagmannsretten - anker til Høyesterett», Advokatbladet.no 4.april 2022 (lest 11.09.23)

<https://www.advokatbladet.no/is-kvinnen-domt-i-lagmannsretten-anker-til-hoyesterett/176932>

Johnsen, Nilas, "Danmark og Tyskland henter IS - kvinner, Norge følger situasjonen» VG, 7 oktober 2021. Lest 01.10.23

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/XqdVPb/danmark-og-tyskland-henter-is-kvinner-norge-foelger-situasjonen>

Marta Erdal, Institutt for fredsforskning og Arnfinn Midtbøen, Institutt for samfunnsforskning, "Å frata folk statsborgerskapet går utover den enkeltes rettsikkerhet», Dagbladet, 05.04.2017 <https://www.dagbladet.no/kultur/a-frata-folk-statsborgerskapet-gar-ut-over-den-enkeltes-rettsikkerhet/67459001> (lest 02.09.23)

https://no.wikipedia.org/wiki/Islam_Net

9.7 Rapporter og annet

PST “Trusselvurdering 2011»
<https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2011/>

PST “Trusselvurdering 2016”
<https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2016/>

PST “Trusselvurdering 2018»
<https://www.pst.no/trusselvurdering-2018/>